

Faunaväxteriet uppmärksammar
**CITRONFLÄCKAD
KÄRRTROLLSLÄNDA**
Leucorrhinia pectoralis

Citronfläckad kärrtrolslända *Leucorrhinia pectoralis* LC

En art där namnet har sitt ursprung i hanens karaktäristiska teckning, den gula fläcken på bakkroppen. Arten kan påträffas i såväl vegetationsrika sjöar som myrgölar. Den har en historia av tillbakagång i Mellaneuropa och är särskilt skyddad inom EU. I Sverige är den relativt vanlig och har här en av sina starkaste förekomster i Europa. Det saknas dock fynd av arten i stora delar av Smålandslänen och Västra Götaland – är den här så sällsynt som fyndbilden anger eller bara förbisedd? Det är också okänt hur långt norrut den går i landet och hur vanlig den är i Norrland.

En typisk miljö för citronfläckad kärrtrolslända är vatten med varierad vegetation av både flytbladsväxter och högvuxen stående vegetation som vass och kaveldun. Foto Tommy Karlsson

Den karaktäristiskt tecknade hanen är lätt att känna igen. Foto Tommy Karlsson

Livsmiljö och ekologi

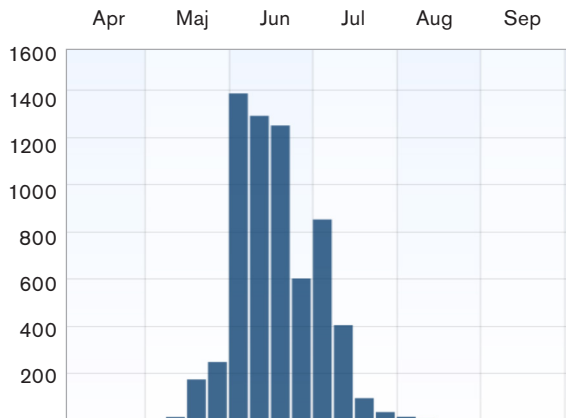
Citronfläckad kärrtrollslända förekommer i ett relativt brett spektrum av miljöer – från näringsfattiga brunvattensjöar till näringsrika sjöar och dammar. Den påträffas även i svagt rinnande vatten. En typisk miljö för arten är vatten med en varierad vegetation av både flytbladsväxter och högvuxen vegetation som vass och kaveldun. Arten har pekats ut som en möjlig indikatorart för generell artrika vatten.

Larven anses vara känslig för predation av fisk. I Mellaneuropa förekommer den sparsamt i fiskrika vatten men kan saknas i vatten med mycket abborre. I Sverige finns den däremot i många vatten med fisk inklusive abborre. Citronfläckad kärrtrollslända hittas därför på lokaler med de rovfisktoleranta arterna bred- och pudrad kärrtrollslända såväl som på lokaler med nordisk kärrtrollslända och myrtröllslända som främst finns i vatten utan rovfisk.

Larvutvecklingen är två- till treårig och den vuxna sländan flyger från slutet av maj till och med juli.

Antal vuxna individer rapporterade i Artportalen under året. Rapporter med störst antal individer kommer från perioden mellan juni och början av juli. Flygperioden sträcker sig annars från slutet av maj till och med juli.

Källa: www.artportalen.se

Arten förekommer i relativt brett spektrum av miljöer från näringsfattiga brunvattensjöar till näringsrika sjöar och dammar. Foto Tommy Karlsson

Utseende och artbestämning

Citronfläckad kärrtrollslända liknar myrtröslända och nordisk kärrtrollslända men är större. Detta kan dock vara svårt att avgöra i fält om man inte ser arterna sida vid sida. Citronfläckad kärrtrollslända är lite mer robust, beroende på att båda könen har en bredare bakkropp som är svullen kring bakkroppssegment sex, särskilt på hanen.

Könsmogna hanar hos citronfläckad kärrtrollslända är i regel lätta att känna igen. Hanen är först mycket gul på bakkroppen men mörknar med åldern och blir mörkt rödbrun på bakkroppssegment 1-6 och svart på 8-10. På segment 7 kvarstår den gula färgen i någon form även på gamla individer. Den gula teckningen lyser på långt håll och syns bra i kikare. Observera att även nordisk kärrtrollslända och myrtröslända kan ha gul färg på detta segment men sällan lika distinkt gul och kontrasterande mot i övrigt helmörk bakkropp.

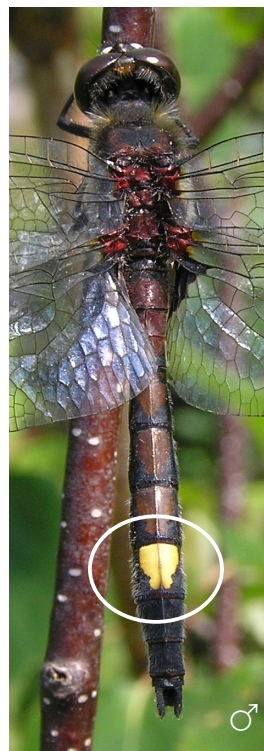
Vad gäller honor och unga hanar kan det dock vara svårare att skilja myrtröslända, nordisk och citronfläckad kärrtrollslända åt. Citronfläckad kärrtrollslända har tydligare gul teckning än de två liknande arterna. Myrtrösländan har dessutom markant mindre och mer blekt gula teckningar än de övriga arterna.

Störst förväxlingsrisk föreligger med nordisk kärrtrollslända. Om man håller en hona i handen kan man relativt lätt skilja arterna åt genom att studera det åttonde bakkroppssegmentet. Honan hos citronfläckad kärrtrollslända har där två stora utväxter som kallas för valvula. Formen och storleken på valvulan skiljer sig åt mellan arterna och kan därför användas som artskiljande karaktär.

Vidare tenderar teckningen hos honan på segmenten 3-7 till största delen vara gul med mycket lite svart (här är dock variationen stor). Unga individer och honor kan ha gulbruna vingbaser.

Vad gäller ej könsmogna hanar kan arterna skiljas åt om man håller dem i handen och studerar de s.k. sekundära könsorganen i främre delen av bakkroppen. Form och längd på den skiljer sig åt mellan myrtröslända, nordisk och citronfläckad kärrtrollslända och kan därför användas som artskiljande karaktär.

Vingmärkenas färg kan vara en ytterligare bestämningskaraktär gentemot nordisk kärrtrollslända men då variationen är stor är bör man betrakta denna karaktär som mer vägledande än utslutande. Hos citronfläckad kärrtrollslända är vingmärkena mörkbruna till svarta medan de hos nordisk kärrtrollslända är rödbruna (framförallt hos hanen).

Hanens gula teckning på segment sju lyser på långt håll och syns bra i kikare. Även äldre honors teckning på segment sju är ofta tydligare gult än på de övriga segmenten.

Foto Tommy Karlsson

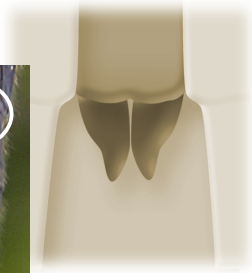

Honor och unga hanar har både mer och tydligare gul teckning än liknande arter. Teckningen på segmenten 3-7 är till största delen gul med mycket lite svart.

Foto Tommy Karlsson

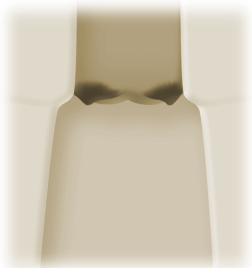
Honans åttonde bakkroppsegment

CITRONFLÄCKAD KÄRRTROLLSLÄNDA

Valvula med två stora utåtböjda utväxter.

NORDISK KÄRRTROLLSLÄNDA

Valvula med två små utväxter.

MYRTROLLSLÄNDA

Valvula med två mindre och raka utväxter.

Illustration Jan-Åke Winqvist
Foto Tommy Karlsson

Hanens sekundära könsorgan i främre delen av bakkroppen

Lång, spetsig och svagt böjd.

Rund och krökt.

Spetsig och rak.

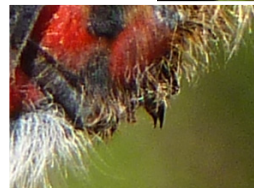

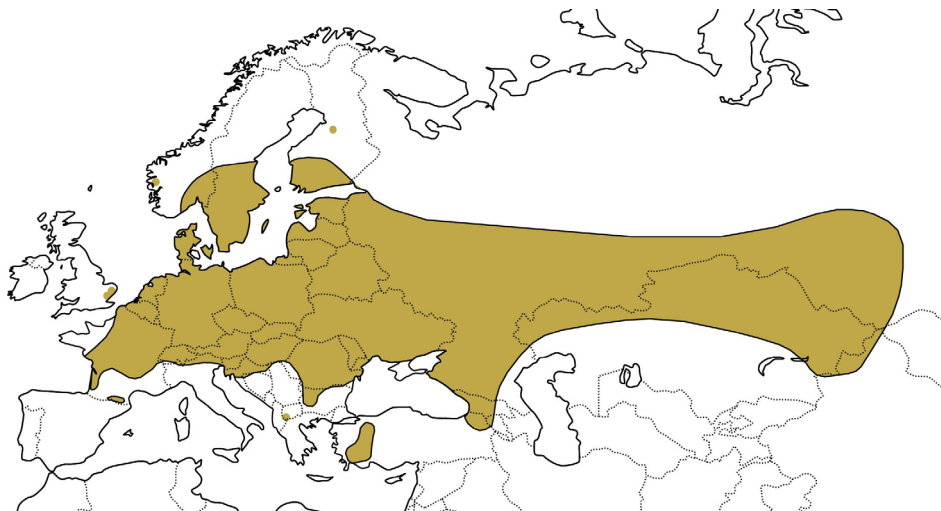
Foto Magnus Billqvist

Utbredning och status

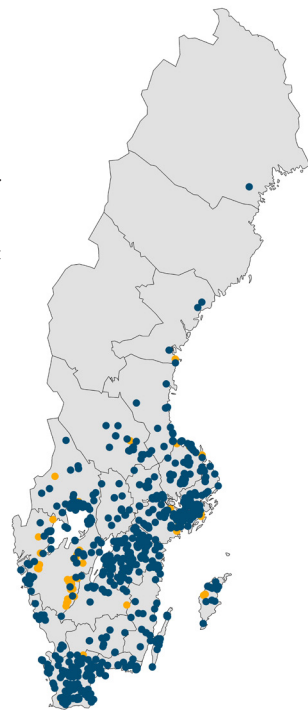
Citronfläckad kärrtrollslända är lokalt relativt allmän i Mellaneuropa men främst i den del av utbredningsområdet som sträcker sig från södra Skandinavien österut till västra Sibirien. I Västeuropa gick citronfläckad kärrtrollslända starkt tillbaka under främst andra halvan av 1900-talet då den försvann helt från flera länder. Tillbakagången är troligen mest kopplad till storskaliga landskapsförändringar som dränering och uppodling av livsmiljöer, torvtäkt samt övergödning. Minskningen av arten har dock gått långsammare sedan 1990-talet och under de senaste åren finns tendenser på att den kan vara på väg tillbaka. Arten har ett starkt skydd i EU:s medlemsländer

genom att den är upptagen i habitatdirektivets bilaga 2 och 4.

I Sverige är citronfläckad kärrtrollslända utbredd över södra Sverige och längs med Norrlandskusten. Arten är allmän i södra delen av landet och har sannolikt sin starkaste förekomst inom EU just i Sverige. Det finns troligen ett stort mörkertal av oupptäckta lokaler i landet. Artens status i Sverige bedöms som gynnsam och den är inte rödlistad. Den är fridlyst i Sverige men det är tillåtet att samla in enstaka exemplar om det bedöms nödvändigt för att dokumentera artens förekomst.

Världsutbredning av citronfläckad kärrtrollslända. Källa: Atlas of the European dragonflies and damselflies (Kalkman & Boudot 2015)

Fynd av citronfläckad kärrtrollslända i Sverige.

● fynd t.o.m. 1999

● fynd fr.o.m. 2000

Källa: ArtDatabanken SLU 2016

Inventeringsmetod

Citronfläckad kärrtrollslända inventeras lättast genom att söka efter vuxna sländor med elst skådning (vid behov med kikare) och hävning. Arten är relativt lätt att hitta. Den sitter ofta på utkiksplatser i vegetationen vid strandkanten varifrån den gör kortare flygturer. Könsmogna hanar är mycket lätta att känna igen på sin karaktäristiska färgteckning och kan bestämmas på avstånd. Ej könsmogna hanar och honor bör man fånga in för säker artbestämning. Av denna anledning är det effektivast att fokusera eftersök av arten till just könsmogna hanar.

Inventeringsbehov

Det finns sannolikt ett stort mörkertal av oupptäckta lokaler för citronfläckad kärrtrollslända och därmed goda chanser att hitta nya lokaler. Särskilt värdefullt är eftersök av arten i områden varifrån fynd i dag saknas. Det är till exempel inom ett område från södra Jönköpings län till norra Kronobergs län, i södra och östra delen av Hallands län, centrala delen av Västra Götalands län samt norr om Dalälven.

Referenser

- Billqvist, M. & Birkedal, L. (red.). 2016. Trollsländor i Skåne – en atlasinventering 2009-2014. In prep.
- Billqvist, M., Smallshire, D. & Swash, A. 2012. Svenska Trollsländeguiden. Hirschfeld Media, Värnamo.
- Dannelid, E. & Sahlén, G. 2008: Trollsländor i Sverige, en Fälthandbok, Länsstyrelsen i Södermanlands län.
- Dijkstra, K.-D. B. & Lewington, R. 2006: Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe. British Wildlife Publishing, Milton on Stour, Dorset, UK.
- Kalkman, V.J. & Boudot, J.-P. 2015. Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV publishing, Nederländerna.
- Kalkman, V.J. & Mauersberger, R. 2015. *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825). I: Boudot, J.P. & Kalkman, V.J. (red.) Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV publishing, the Netherlands.
- Karlsson, T. 2015. Östergötlands trollsländor. Entomologiska Föreningen Östergötland.
- Mauersberger, R. 2010. *Leucorrhinia pectoralis* can coexist with fish (Odonata: Libellulidae). International Journal of Odonatology 13: 193–204.
- Mauersberger, R.; Schiel, F.-J.; Burbach, K. & Haacks, M. 2015. *Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier, 1825). Libellula supplement 14: 266–269.
- Norling, U., & Sahlén, G. (1997). Odonata, dragonflies and damselflies. The Aquatic Insects of North Europe, 2, 13–65.
- Petrin, Z.; Schilling, E.G.; Loftin, C.S. & Johansson, F. 2010. Predators shape distribution and promote diversification of morphological defences in *Leucorrhinia*, Odonata. Evolutionary Ecology 24: 1 003–1 016.
- Sahlén, G. (1996) Sveriges trollsländor (Odonata). (2nd ed) Fälthandlogernas förlag, Sollentuna, Sweden.
- Sahlén, G. & Ekstubb, K. 2001. Identification of dragonflies (Odonata) as indicators of general species richness in boreal forest lakes. Biodiversity and Conservation 10: 673–690.

Biogeografisk uppföljning

Citronfläckad kärrtrollslända ingår i en övervakningsverksamhet för de djur och växter som är upptagna i EUs habitatdirektiv. Syftet är att övervaka bevarandestatusen för arterna i landet. Naturvårdsverket ansvarar för den biogeografiska uppföljningen och Länsstyrelsen Östergötland samordnar uppföljningen för de fem arter av trollsländor som är upptagna i habitatdirektivet.

Ett stickprov av de aktuella arternas förekomster undersöks med jämna mellanrum och data samlas in för att kunna uppskatta populationsstorlek och utbredningsområde för arterna samt på sikt trender. Ideella fynd som rapporteras i Artportalen kommer att utgöra ett mycket viktigt komplement för bedömning av arternas bevarandestatus.

Faunaväktariat

Faunaväktariat är en nationell ideell verksamhet som övervakar rödlistade djurarter. Syftet med verksamheten är att bidra till bevarandearbetet av rödlistade arter genom att samla in grundläggande kunskap om deras förekomst och trender i populationsstorlek. Verksamheten består av kortsiktiga och utåtriktade kampanjer samt av långsiktig uppföljning av konkreta populationer och lokaler. Alla fynd rapporteras i Artportalen.

Du som faunaväktare kan göra en stor insats genom att leta efter arterna och rapportera in dem i Artportalen. Kom ihåg att det är värdefullt att du rapporterar även om du inte hittar arten, till exempel om du inventerar arten på platser varifrån den tidigare är känd. Du rapporterar detta genom att välja "Ej återfunnen" i Artportalen. Eftersom arternas utbredningsområden är dåligt kända är det särskilt intressant att söka efter dem på nya platser och de delar av landet som saknar fynd.

Faunaväktariat

Pavel Bina, ArtDatabanken SLU, pavel.bina@slu.se,
www.slu.se/faunavaktarna

Biogeografisk uppföljning

Tommy Karlsson, Länsstyrelsen Östergötland,
tommy.karlsson@lansstyrelsen.se, www.lansstyrelsen.se

Trollsländeföreningen

Magnus Billqvist, magnus.billqvist@gmail.com,
www.trollslandeforeningen.se

ArtDatabanken

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Trollsländeföreningen